

วารสารธรรมเพื่อชีวิต

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X

<https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index>

Original Article

DOI: 10.14456/jdl.2023.40

กระบวนการพัฒนาขั้นดิธรรมทางศาสนาตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่

The Process of Developing Religious Tolerance to Modern Science Approach

อรวรรณ พงจุลศักดิ์¹, พระปราโมทย์ วาทโกวิโท^{2*}Orawan Ponjulsakdi¹, Phra Pramote Vādakovidho Pantapat^{2*}

ARTICLE INFO

Name of Author:

1. อรวรรณ พงจุลศักดิ์¹,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

Orawan Ponjulsakdi¹
Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Thailand.
Email: orawan.ponjulsakdi@gmail.com

Corresponding Author*

2. พระปราโมทย์ วาทโกวิโท, ดร.^{2*}
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย

Phra Pramote Vādakovidho
Pantapat, Dr.
Graduate School,
Mahachulalongkornrajavidyalaya
University, Thailand
Email: boss04506@hotmail.com

คำสำคัญ: การพัฒนา; ขั้นดิธรรม; ศาสนา

Keywords: Developing; Tolerance;
Religious

Article history:

Received: 01/07/2023
Revised: 16/09/2023
Accepted: 25/09/2023
Available online: 30/09/2023

How to Cite:

Ponjulsakdi, O., & Pantapat, P. P. V.
(2023). The Process of Developing
Religious Tolerance to Modern
Science Approach. Journal of
Dhamma for Life, 29(3), 234-249.

ABSTRACT

This article aims to study the process of developing religious tolerance according to modern science. Buddhism emphasizes universal principles that all religions around the world can use to inspire and foster love, build harmonious relationships, and build trust and affection within communities. Emphasis on teachings such as love and kindness, non-violence of the rights of others, and mutual assistance. Islam emphasizes the concept of patience as a fundamental virtue. It encourages seeking help from Allah, maintaining true honesty and adherence to the teachings of the Qur'an and its principles of practice. The five principles of Islamic practice are pledge, paying zakat, prayer, fasting or ordination, and penance. Christianity has emphasized principles such as love, forgiveness, and compassion. Encouragement to follow the teachings of Christ and to live harmoniously in the Christian community. The tenets of Christianity focus on devotion to charity, prayer, fasting, and pilgrimage. In summary, all three religions emphasize the development of religious tolerance by recognizing the importance of being good and having the moral qualities of each religion. Promoting coexistence in a multicultural society that is benevolent, helpful, and does not violate the rights of others. Building unity, tolerance, and adherence to religious doctrines, these principles contribute to the peaceful coexistence of one's culture. And understanding the context within the Scriptures is essential for understanding the correct principles.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาขั้นดิธรรมทางศาสนาตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งศาสนาพุทธเน้นหลักธรรมสากลที่ทุกศาสนาทั่วโลกสามารถใช้เป็นแรงบันดาลใจและ ส่งเสริมความรัก สร้างความสัมพันธ์ที่ปรองดอง และสร้างความไว้วางใจและความรักใคร่กันภายในชุมชน เน้นคำสอนเช่นความรัก และความเมตตาการไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่นและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ศาสนาอิสลามเน้นแนวคิดเรื่องความอดทนเป็นคุณธรรมพื้นฐาน มันส่งเสริมการขอความช่วยเหลือจากอัลลอฮ์ รักษาความซื่อสัตย์ที่แท้จริงและยึดมั่นในคำสอนของอัลกุรอานและหลักการของการปฏิบัติ หลักการปฏิบัติอิสลาม 5 ประการ ได้แก่ การปฏิญาณตน การจ่ายซะกาต การละหมาด การถือศีลอดหรือการถือบวช และการบำเพ็ญอัจญ์ ศาสนาคริสต์ได้เน้นหลักธรรม เช่น ความรัก การให้อภัย และความเห็นอกเห็นใจ ส่งเสริมให้ปฏิบัติตามคำสอนของพระคริสต์และดำเนินชีวิตอย่างกลมกลืนในชุมชนคริสเตียน หลักการของศาสนาคริสต์มุ่งเน้นไปที่การอุทิศตนเพื่อการกุศล การอธิษฐานการรอดอาหาร และการจาริกแสวงบุญ โดยสรุปศาสนาทั้งสามเน้นการพัฒนาขั้นดิธรรมทางศาสนาโดยเห็นความสำคัญของการเป็นคนดีและมีคุณสมบัติตามหลักศีลธรรมของแต่ละศาสนา ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม มีเมตตาธรรม ช่วยเหลือและไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น สร้างความสามัคคี มีความอดทน และยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา หลักการเหล่านี้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในวัฒนธรรมของตน และการเข้าใจความหมายเชิงบริบทภายในพระคัมภีร์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเข้าใจหลักการที่ถูกต้อง

บทนำ

แนวคิดการร่วมลงนามปฏิญญาขั้นดิธรรมทางศาสนา ของ UNESCO จากการประชุมระดับอาเซียน สมาชิกมีความเห็นพ้องกันว่าความสำคัญในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ได้ ต้องนำขั้นดิธรรมมาเป็นหลักในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ดังมีสาระในการประชุมครั้งนี้ การประชุมผู้นำศาสนาอาเซียนเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียน เป็นการประชุมครั้งแรก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประชาคมอาเซียน โดยความร่วมมือของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ร่วมกับโครงการหลักสูตรปริญญาโท สาขาสันติศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) สำหรับการประชุมครั้งนี้มีผู้นำ 5 ศาสนาจาก 10 ประเทศประชาคมอาเซียนประมาณ 80 คน เข้าร่วมการประชุมเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียนครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 24-29 กันยายน ปี พ.ศ. 2557 ที่โรงแรมคลาสสิคคามิโอ จ.พระนครศรีอยุธยา การประชุมประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีประชาชนนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน และหลากหลาย แม้ทุกศาสนาจะมีหลักการที่มุ่งสอนให้คนทำความดีแต่ก็ยังคงปรากฏปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากความแตกต่างทางความคิดและความเชื่อระหว่างศาสนา

การหยิบยกหลักการว่าด้วยขั้นดิธรรมทางศาสนา มานำเสนอในครั้งนี้ นับว่าสอดคล้องกับการนำพาสังคมอาเซียน ซึ่งเป็นเสาหลักหนึ่งของประชาคมอาเซียนไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ย่อมเป็นการสะท้อนถึงความปรารถนาที่จะให้สังคมทั้งในแต่ละประเทศและในระหว่างประเทศไปประชาคมอาเซียน ได้ยึดหลักขั้นดิธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันและการพัฒนาทางสังคมอย่างมีความสุข"

ในช่วงท้ายของการประชุม ผู้นำทั้ง 5 ศาสนา ได้เห็นชอบในปฏิญญาที่ตกลงร่วมกันตามที่พระมหาพรหมชาธัมมาโส ผู้ช่วย อธิการบดี หัวหน้าหลักสูตรสันติศึกษา ในฐานะเลขานุการกรรมการ จัดงาน กล่าวต่อที่ประชุม ความว่า ปฏิญญาที่เป็นข้อตกลงร่วมกันครั้งนี้คือ ส่งเสริมขัณฑิทางศาสนาตามประกาศของยูเนสโก ปี ค.ศ. 1995 จะดำเนินการเสวนาต่อไปและเสริมสร้างเครือข่ายของผู้นำศาสนา ส่งเสริมกันและกัน เพื่อให้ประชาคมอาเซียนมีความรู้ในศาสนาของตนเองและศาสนาอื่นๆ เพื่อดำเนินแบบต่อเนื่องไม่เหน็ดเหนื่อยเพื่อสันติภาพ เข้าใจถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ 5 จะกระทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างกันเพื่อความเป็นเอกภาพของผู้นำศาสนา และ 6) เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ไม่ให้ศาสนาตกเป็นเครื่องมือของนักการเมือง และสื่อมวลชน

นายอาศิศ พิทักษ์कुมพล จุฬาราชมนตรี (2557) ได้ระบุถึงขัณฑิธรรมทางศาสนาใน ลักษณะเดียวกันความว่า อิสลามเป็นหนึ่งในศาสนาสาภลที่มีสาสน์เพื่อมวลมนุษยชาติ ส่งเสริมให้เกิด สันติภาพที่มั่นคงคงบนพื้นพิภพ เรียกร้องให้มนุษยชาติอยู่ร่วมกันด้วยความสันติ ขัณฑิธรรม และ ฉันทมิตร มิให้นำความแตกต่างทางเชื้อชาติ สีผิวภาษาและลัทธิทางความเชื่อชอบบุคคลมาเป็น กำแพงกั้นในการอยู่ร่วมกัน จึงไม่เป็นการอันครที่จะให้ความแตกต่างดังกล่าวเป็นบ่อเกิดหรือเหตุ แห่งความขัดแย้งและความแตกแยกให้หมุมมนุษย์ชน อย่งไรก็ตามในช่วงของการเสวนาผู้นำทั้ง 5 ศาสนามีความเห็นตรงกันว่า ไม่ควรนำ ศาสนามาเป็นเครื่องมือสร้างความขัดแย้ง อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ศึกษาศาสนาตนเอง แต่ต้อง เคารพยอมรับเข้าใจศาสนาอื่นๆ ไม่ใช่ความรุนแรงทุกประการ ในทุกกรณี และไม่ให้การเมืองนำใช้ ศาสนาไปใช้ในการแสวงหาอำนาจหรือผลประโยชน์ ถึงอาเซียนจะแตกต่างกันในเรื่องของศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี แต่เราคือมนุษย์ร่วมโลกกัน อยู่ร่วมกันในความแตกต่าง หรือเรียกว่า เอกภาพในความแตกต่าง การศึกษาประเด็นทางศาสนาที่มีจุดยืนร่วมกันในการสร้างสันติภาพในโลกให้เกิดขึ้นจึงเป็นแนวทางในการศึกษาที่จะเป็นประโยชน์ต่อมวลมนุษย จากการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับ ขัณฑิธรรม ยังไม่มีการทำวิจัย เรื่อง การพัฒนาขัณฑิธรรม ด้วยวิธีการ อุดมการณ์ หลักการในการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวทางสมัยใหม่ สำหรับ ศาสนา จึงมีแรงบันดาลใจที่จะทำหวัข้อนี้เพื่อศึกษาและให้เป็นประโยชน์ในการสร้างความเข้าใจ การเคารพ การยอมรับการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุศาสนาหรือชาติพันธ์ เพื่อเป็นประโยชน์สามารถนำไปใช้กับชุมชน หรือสถานที่อื่นได้ต่อไป

แนวคิดด้านการสื่อสารเชิงสันติภาพ

1. ความหมายและความสำคัญของการสื่อสาร (Communication)

กองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542: 55) ให้ความหมายของการสื่อสารว่า การสื่อสารเป็นพฤติกรรมของมนุษย์ที่อาศัยกระบวนการของการถ่ายทอดสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร โดยอาศัยเครื่องมือวิธีใดวิธีหนึ่งให้ไปถึงเป้าหมายเพื่อให้มีความเข้าใจร่วมกันการแสดงออกเพื่อการติดต่อสื่อสารนั้นมนุษย์จำเป็นต้องใช้ภาษาในด้านการพูด การฟัง การอ่าน และการเขียน เสรี วงศ์มณฑา (2553: ออนไลน์) กล่าวว่า การสื่อสารคือกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความ เข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร เพื่อผู้รับสารได้เข้าใจ เนื้อหาสาระที่ผู้ส่งสารต้องการ ในสภาพสังคมที่ต้องเกี่ยวข้องกันมากขึ้น การสื่อสารก็ยังมีมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ไม่

สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิด หรือทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ ย่อมจะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหา ที่เกิดขึ้นกับบุคคลและสังคมทุกวันนี้ มีอยู่มากมายที่เป็นสาเหตุมาจากความล้มเหลวของการสื่อสารที่ดี ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้านคือ ด้านชีวิตประจำวันที่แต่ละคนจะต้องสื่อสารกับตัวเองสื่อสารกับผู้อื่นที่อยู่ใกล้ตัว ตลอดเวลา การฟังวิทยุ อ่านหนังสือ การออกจากบ้านไปปฏิบัติภาระประจำวัน ก็ต้องพบปะบุคคลและเหตุการณ์ต่างๆ ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ต้องทำการสื่อสารอยู่ตลอดเวลา ไม่ในในฐานะผู้ส่งสารก็ในฐานะผู้รับสาร หากคนเราขาดความรู้หรือทักษะการสื่อสาร ก็อาจทำให้การปฏิบัติภารกิจอาจบกพร่องได้

2. ความจำเป็นของการสื่อสาร

การสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต ไม่มีใครที่ดำรงชีวิตได้ โดยปราศจากการสื่อสาร โดยเฉพาะสังคมมนุษย์ที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตลอดเวลา ดังนั้นพัฒนาการทางสังคมจึงดำเนินไปพร้อมๆ กับพัฒนาการทางการสื่อสาร การสื่อสารก่อให้เกิดการประสานสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลและสังคม ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างคนในสังคม วิถีชีวิตของผู้คน ช่วยธำรงสังคมให้อยู่ร่วมกันเป็นปกติสุข และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในมิติของ ด้านสังคม ด้านธุรกิจ การโฆษณาสินค้า ด้านการประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร ด้านการเมืองการปกครอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารที่ดีสามารถลดปัญหาความขัดแย้ง ทั้งจากภายในและภายนอกได้ ซึ่งการสื่อสารสามารถเชื่อมโยงกับระดับความอดทน อดกลั้น ถ้าได้เรียนรู้วิธีการคิดที่ดี 10 ประการก่อนพูดของ Nancy Kline หรือวิธีการสื่อสารที่ดีในทฤษฎีของศาสตร์สมัยใหม่ ของดอกเตอร์เดวิด โรเซนเบิร์ก (Dr.David Rosenberg) (1997) หรือ เป็นต้น

วิธีการสื่อสารตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าได้สอนเรื่องการสื่อสาร ในหลักสัมมาวาจาหรือเจระจาขอบในหลักเบญจศีลข้อที่ 4 ว่าเป็นการสื่อสารหรือถ่ายทอด ความจริง ความรู้ ความดี และความงาม รูปแบบและกระบวนการการสื่อสารเชิงพุทธเพื่อสร้างความปรองดอง ลดความขัดแย้ง พัฒนาสันติธรรม พบว่ามี 3 ประเด็น คือ (1) องค์ประกอบการสื่อสารเชิงพุทธ ได้แก่ การสื่อสารของพระพุทธเจ้า ตามระดับสติปัญญาของบุคคล การสื่อสารด้วยหลัก กัลยาณมิตตธรรม สื่อสารความจริงและ เว้นลักษณะมุสาวาท ผู้สื่อสารและผู้รับสารมีความเป็นบัณฑิต มีความประพฤติดีปฏิบัติชอบ ปฏิบัติตามหลักสัปปุริสธรรม ยึดหลักโยนิโสมนสิการ และปรโตโฆสะจากความสำคัญของการสื่อสารสามารถสรุปได้ว่า การสื่อสารเป็นพฤติกรรมของคนทุกคน และมีความเกี่ยวข้องไปถึงบุคคลอื่น ตลอดจนถึงสังคมที่แต่ละคนเกี่ยวข้องอยู่ ไม่ว่าจะทำอะไร ล้วนต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทั้งสิ้น โดยสภาพสังคมในปัจจุบัน การสื่อสารก็ยังคงมีความสำคัญต่อบุคคลและสังคมมากขึ้น หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจในการสื่อสาร ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เพราะการสื่อสารที่ไม่ถูกต้องเป็นต้นเหตุหนึ่งของการขาดความอดทน อดกลั้น ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้านในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์และเสริมสร้างความสงบสุขให้กับทุกองค์กร

3. สิ่งประกอบในการสื่อสาร

การสื่อสารจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีองค์ประกอบดังนี้

1) ผู้ส่งสาร(sender) หมายถึงวิทยากรหรือผู้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลต้องเข้าใจเนื้อหาชัดเจน คือเริ่มต้นสร้างสารและส่งสารไปยังผู้อื่น ต้องมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับ มีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาสาระ เพียงพอและสามารถปรับข้อมูลที่จะสื่อสารให้เหมาะกับกลุ่มเป้าหมาย

2) ข้อมูลข่าวสาร (message) หมายถึงข้อมูลที่จะส่งให้ผู้เข้ารับการอบรม ควรปรับประยุกต์ให้เข้าใจง่ายเหมาะกับสถานภาพและประสบการณ์ของผู้เรียน ซึ่งเกี่ยวข้องกับด้านเนื้อหา สัญลักษณ์ และวิธีการส่งข่าวสาร

3) ช่องทางในการส่ง (channel) หมายถึง การที่จะส่งข่าวสารโดยการให้ผู้รับได้รับข่าวสาร ข้อมูลโดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 หรือเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง คือ การได้ยิน การดู การสัมผัส การลิ้มรส หรือการได้กลิ่น

4) ผู้รับ (receiver) ต้องเป็นผู้มีทักษะความชำนาญในการสื่อสารโดยมีความสามารถในการ “การถอดรหัส” (decode) สาร เป็นผู้ที่มีทัศนคติ ระดับความ และพื้นฐานทางสังคมวัฒนธรรม เช่นเดียวหรือคล้ายคลึงกันกับผู้ส่งจึงจะทำให้การสื่อสารความหมายหรือการสื่อสารนั้นได้ผล

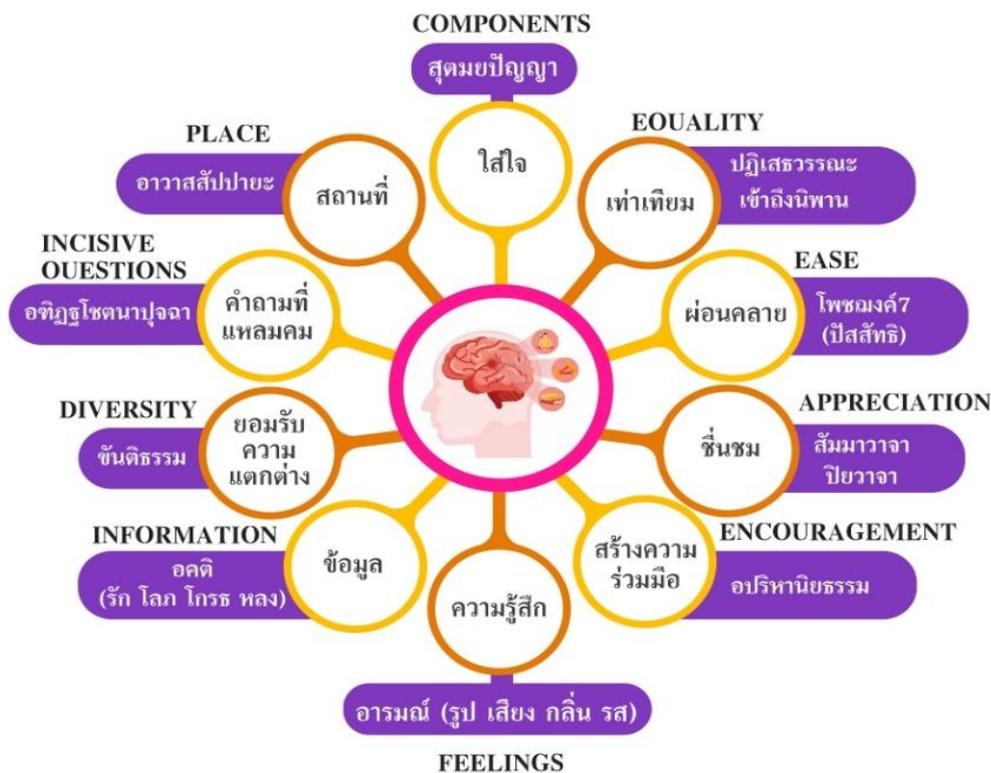

ภาพที่ 1 แบบจำลองการสื่อสาร ตามแนวคิดของ Berlo แสดงการสื่อสาร แบบ S-M-C-R

ที่มา: จำลองภาพโดยผู้วิจัย

แนวความคิดการใช้ความรุนแรง (Non Violence Communication) โดย Marshall B. Rosenberg, PhD.

NVC ก่อตั้งขึ้นจากทักษะด้านภาษาและการสื่อสารที่เสริมสร้างความสามารถของเราในการคงความเป็นมนุษย์ ทั้งหมดที่ได้รับการรวมเข้ากับ NVC เป็นที่รู้จักกันมานานหลายศตวรรษ เจตนาคือเตือนเราเกี่ยวกับสิ่งที่เรารู้อยู่แล้ว—เกี่ยวกับวิธีที่มนุษย์เราตั้งใจจะเกี่ยวข้องกัน—และเพื่อช่วยเราในการ ดำเนิน ชีวิตในลักษณะที่แสดงความรู้นี้ อย่างเป็นทางการ NVC แนะนำเราในการปรับรูปแบบวิธีที่เราแสดงออกและรับฟังผู้อื่น ยอมรับผู้อื่น โดยมีหลักการ 4 ข้อซึ่งเชื่อมโยงกับอารมณ์ของการพัฒนาขั้นดิธรรมในการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม ดังนี้ การอนุญาต การอยู่ร่วมกัน การเคารพกัน การยอมรับกัน ในความแตกต่าง เป็นการการเรียนรู้ให้เกิดสันติสุข ซึ่งมี 4 ขั้นตอนในการทำ Nonviolent Communication (NVC) เพื่อการสื่อสารที่ราบรื่น เป็นวิธีที่จะทำให้เราสามารถรับมือกับสิ่งต่างๆ ได้ โดยที่ไม่ต้องใช้วาจาเป็นอาวุธ หนังสือ Nonviolent Communication: A Language of Life ซึ่งเขียนโดยดร. Marshall B. Rosenberg ผู้เป็นทั้งนักจิตวิทยา นักสันติวิธี นักเขียน อาจารย์ และ ผู้อำนวยการศูนย์การสื่อสารเพื่อสันติ (Center for Nonviolent Communication) ได้แชร์เคล็ดลับการสื่อสารอย่างสันติ ไม่ทำร้ายจิตใจกันและกัน สรุป 4 ขั้นตอนการสื่อสารแบบ NVC ได้แก่ 1) การสังเกต (Observation)

ภาพที่ 2 แบบจำลองตามแนวคิดของ Nancy Kline

ที่มา: จำลองภาพโดยผู้เขียน

สังเกตว่าอะไรเกิดขึ้น ดูสถานการณ์รอบด้านอย่าเพิ่งตัดสินว่าถูกหรือผิด 2) ความรู้สึก (Feelings) บอกมาว่าสิ่งที่สังเกตนั้น รู้สึกอย่างไร เสียใจ ไม่ชอบ หงุดหงิด ตีใจ กลัว 3) ความต้องการ (Needs) บอกความต้องการให้ตรงกับความรู้สึกนั้น 4) คำขอ (Requests) สดท้ายแล้วบอกให้อีกฝ่ายทราบ ว่าเราต้องการอะไร โดยใช้คำพูดแบบสันติวิธีการสื่อสารด้วยหลักการของ Marshall Rosenberg เป็นหลักการที่นิยมใช้กันทุกองค์กร เป็นหลักการที่นำมาใช้เป็นแนวทางสมัยใหม่ในการบูรณาการกับพุทธวิธีเพื่อการอบรมพัฒนาขั้นศีลธรรมทางศาสนาได้อย่างลงตัว ในประเด็น ก่อนพูดทำให้อีกฝ่ายรู้สึกถูกทำร้ายหรือไม่พอใจ หมัดความอดทนอดกลั้น ให้คำนึงถึง 4 ขั้นตอน การสื่อสารแบบสันติ ดังกล่าว จะลดปัญหาความขัดแย้งได้อย่างลงตัว

แนวคิดองค์ประกอบ 10 ประการสู่การคิดที่ดี โดย: Nancy Kline

การใคร่ครวญการคิด: พลังของการคิดที่ดี ซึ่งมีองค์ประกอบ 10 ประการ สู่การเชื่อมโยงกับขั้นศีลธรรม สำหรับการอยู่ร่วมกันในความแตกต่าง และการยอมรับในความแตกต่างบุคคลควรจะต้องมี ดังนี้

องค์ประกอบ 10 ประการสู่การคิดที่ดี ซึ่ง ประกอบด้วย การใส่ใจต่อผู้พูด ความเท่าเทียม ความอ่อนคลาย การชื่นชม ความร่วมมือ ข้อมูล ความรู้สึก ความหลากหลาย คำถามที่แหลมคม และ สถานที่ ทั้ง 10 องค์ประกอบนี้มี ความสำคัญและจำเป็นในการนำไปสู่การคิดที่ยอดเยี่ยมในทางบวก แต่อาจไม่จำเป็นต้องใช้พร้อมกันทั้งหมดในทุกครั้ง อาจมีบางองค์ประกอบที่ใช้มากเป็นพิเศษ แต่องค์ประกอบที่จำเป็นต้องใช้จำเป็นต้องมี คือ การใส่ใจต่อผู้พูด และการตั้งคำถามที่แหลมคม การประยุกต์ใช้องค์ประกอบ 10 ประการสู่การคิดที่ดีประยุกต์ใช้ได้กับทุกอาชีพ ทุกสังคมเพื่อสังคมที่น่าอยู่ ไม่ใช่เพียงแนวคิด แต่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ หากปฏิบัติตามองค์ประกอบ 10 ประการนี้ ในชีวิตประจำวันและในการทำงาน สังคมกลางเมือง ความรุนแรงทุกระดับจะลดลง ความไม่เป็นธรรม ความ เกลียดชัง ความเหลื่อมล้ำจะห่างไกลจากสังคมประการสู่การคิดที่ดีประยุกต์ใช้ได้กับทุกอาชีพ ทุกสังคมเพื่อสังคมที่น่าอยู่ ไม่ใช่เพียงแนวคิด แต่เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ หากปฏิบัติตามองค์ประกอบ 10 ประการนี้ ในชีวิตประจำวันและในการทำงาน สังคมกลางเมือง ความรุนแรงทุกระดับจะลดลง ความไม่เป็นธรรม ความ เกลียดชัง ความเหลื่อมล้ำจะห่างไกลจากสังคม

แนวคิดจากผู้นำสามศาสนา

1) พระพุทธศาสนา โดย พระพิพัฒนศาสนกิจวิธาน (ประยูร สุทธิปัญญา) เจ้าอาวาสวัดท่าการ้อง ตำบลบ้านป้อม อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้ทฤษฎี การใช้สังคหวัตถุ 4 ว่าเป็นสากลธรรมที่ทุกชาติศาสนาในโลกสามารถใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เป็นหลักการครองใจคน วิธีทำให้คนรัก เป็นการนำทางสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนให้เป็นที่ไว้วางใจและรักใคร่กัน เช่นการร่วมกิจกรรมกันสามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ระยะยาว โดย มีปรากฏอยู่ในคำสอนของ พระพุทธเจ้าหลายหมวด เช่น วิธีการเสริมสร้างความรัก ความเมตตาต่อกัน ซึ่งอยู่ในพรหมวิหาร 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา. (ไทย) 11/308/280) การไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน ซึ่งปรากฏอยู่ในสามัคคีธรรม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา. (ไทย)

10/305/302.) การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน อยู่ในสังคหวัตถุ 4 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา. (ไทย) 12/313/193) หลักแห่งความสามัคคี ปรากฏอยู่ในอุปทานิยธรรม 7 (Religionfacts, 2021) และความอดทนอดกลั้น ที่ปรากฏอยู่ในธรรมที่เป็นเหตุให้คนงาม 2 อย่าง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: ที.ปา. (ไทย) 12/313/275) เป็นต้น กล่าวโดยสรุป พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญความเป็นมนุษย์ที่ดี ควรมีคุณสมบัติตามหลักธรรมดังกล่าวข้างต้น การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามวิธีการของพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการมีความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน การเกื้อกูลกัน การไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน การมีความสามัคคี มีความเป็นเอกภาพ และการมีความอดทนอด กลั้นต่อกัน ในสังคมที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน

2) ศาสนาอิสลาม โดย อาจารย์ประดิษฐ์ รัตนโกมล (Religionfacts, 2021) ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและอิหม่ามฮารี มหาเรื่อนลาภ ให้แนวคิด ชันติธรรมตามหลักศาสนาอิสลามคือ ซอบร์ (การอดทน) ดังองค์การของพระผู้เป็นเจ้าของเจ้า จงขอความช่วยเหลือจากพระองค์ จงอดทนต่อสิ่งที่มาประสบจงรักษาการละหมาดแท้จริง พระองค์จะอยู่กับผู้อดทนทั้งหลาย การสร้างศรัทธาในองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าในการทำ ความดีตามคำสั่งสอนของคัมภีร์และหลักการปฏิบัติ ปลูกฝังความอดทนให้เป็นธรรมชาติตั้งแต่วัยเยาว์ในจิตสามารถอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติสุข แนวคิดการอยู่ร่วมกันในศาสนาอิสลามจะยึด หลักศรัทธา 6 ประการ (ฮัรการนูลือ มาน) ความศรัทธาอย่างมั่นคงของศาสนิกชนในศาสนาอิสลามของศาสนิกทั่วโลก ได้แก่

- 1) ศาสนิกต้องมีความศรัทธาในองค์ศาสดาอัลลอฮ์ เพียงองค์เดียว
- 2) ศาสนิกต้องมีความศรัทธาในเทพบิรวาร หรือมลาอิกะฮ์
- 3) ศาสนิกต้องศรัทธาในบรรดารอซูลหรือศาสนทูต
- 4) ศาสนิกต้อง ศรัทธาในคัมภีร์คำสอนของพระองค์
- 5) ศาสนิกต้องศรัทธาในวันโลกหน้าว่ามีจริง
- 6) ศาสนิกต้องศรัทธาในการลิขิตชะตาชีวิตของอัลลอฮ์

“หลักปฏิบัติตามศรัทธา 5 ประการ” การปฏิบัติตามหลักของอิสลาม (ฮัรการนูลืออิสลาม) 5 ประการ ที่มุสลิมทุกคนต้องยึดปฏิบัติ ได้แก่ การปฏิญาณตน หรืออีกนัยหนึ่งคือการปฏิบัติตามคัมภีร์อัลกุรอาน การจ่ายซะกาต คือการฝึกให้มีความเสียสละ จากอะ เอื้อเพื่อ แก่คนที่ด้อยโอกาสกว่า การละหมาด วันละ ๕ ครั้ง เปรียบเสมือนกับการทำสมาธิเพื่อจิตใจจะอยู่ในสมาธิแน่วแน่ โดยมีแต่องค์อัลเลาะห์เป็นศูนย์กลางในการตั้งจิต การถือศีลอดหรือการถือบวช หมายถึงการละเว้นจากบริโภคอาหาร น้ำ และละกิเลสต่าง ๆ ทำใจให้ สงบ เป็น การฝึกความอดทน อดกลั้น ให้ชนะกิเลสด้านบริโภค และการบำเพ็ญอัญญ์ ถ้าสามารถไปได้ นอกจากเป็นการ แสดงความเคารพศรัทธายังสถานที่รวมใจของชาวมุสลิมแล้ว ยังมีนัยยะให้เป็นการพบปะศาสนิกมุสลิมทั่วโลก แสดงตัวตนทุกคนสัมพันธ์เป็นเครือญาติกัน หลักศรัทธา 5 อย่าง และหลักปฏิบัติตามศรัทธา 6 ประการของศาสนาอิสลามเหล่านี้ เป็นส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมของชาวมุสลิม ซึ่งต้องอาศัยการทำความเข้าใจกับบริบทของความหมาย ในพระคัมภีร์อัลกุรอานด้วย จึงจะสามารถเข้าใจ

หลักการอยู่ร่วมกันในศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง ซึ่งจะเห็นว่า กฎระเบียบของศาสนาอิสลามมีความเคร่งครัดที่เป็นการฝึกความอดทนอดกลั้นไปโดยปริยาย

3) ศาสนาคริสต์ โดย อนุศาสนาจารย์ ประพนธ์ ว่องวัฒนพรรณ ประธานสหกิจคริสเตียน ตำบลบ้านป้อม หมู่ 1 จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้แนวคิดของศาสนาคริสต์ทุกนิกายจะเน้นด้าน หลักแห่งความรัก ซึ่งเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องราวความรักในศาสนาคริสต์ หมายถึงต้องการปรารภนาเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข ให้มีความเมตตากรุณาต่อกัน มีการให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่า มีทั้งความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าและมนุษย์กับมนุษย์ หลักคำสอนเรื่องความรัก ของศาสนาคริสต์เป็นหลักแห่งการรักที่สอนให้รักในพระเจ้า รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รักแม้กระทั่งศัตรู ความรักเป็นสิ่งที่มีความยิ่งกว่าเงินทองและทรัพย์สินสมบัติใดๆ ในโลก “จงรักพระเจ้า รักครอบครัว รักเพื่อนบ้าน และรักเพื่อนมนุษย์แล้วจะได้รับความรักจากโลกนี้ เป็นสิ่งตอบแทน” คริสต์ศาสนิกชนเชื่อว่า “ความรักสามารถทำให้อดทนได้ทุกอย่าง ทั้งทางกายและทางใจ และการให้อภัยก็จะตามมา นอกจากนี้ยังมี อนุศาสนาจารย์ท่านอื่นที่ให้ ทฤษฎีการกระบวนการพัฒนาบุคคลากรเพื่อสร้างวิทยาการขั้นดีธรรม ด้วยการทดสอบความเข้าใจข้อธรรมและแนวทางการปฏิบัติของทั้งสามศาสนา

สำหรับการศึกษาจากข้อมูลของผู้นำทั้งสามศาสนาครั้งนี้ จะเห็นได้ว่า หลักการอยู่ร่วมกันของทั้งสามศาสนามีความแตกต่างกันกล่าวคือ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อหลักแห่งความเมตตา กรุณา ความรัก การช่วยเหลือเกื้อกูล บุคคลอื่นในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ความไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน ความสามัคคี และความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม ในขณะที่หลักการของศาสนาอิสลามจะเน้น ความศรัทธา ความจงรักภักดีในพระเจ้าและศาสนทูตคือพระนบีมูฮัมหมัดเป็นอย่างยิ่ง ส่วนศาสนาคริสต์ให้ยึดหลักความรักเป็นการทนทุกชั่วร่วมกับผู้อื่นและเพื่อผู้อื่น เพื่อเห็นแก่ความจริงและความยุติธรรม การทนทุกชั่วด้วยความรัก และเพื่อที่จะกลายเป็นบุคคลผู้รักอย่างแท้จริง ล้วนเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อของคริสตชนแสดงให้เห็นว่า ความจริง ความยุติธรรมและความรักคือ ความเป็นจริง พระเจ้าผู้ทรงเป็นองค์แห่งความจริงและองค์แห่งความรักทรงปรารภนาที่จะทนทุกชั่วเพื่อเราและทนทุกชั่วร่วมกับเราด้วย... การปลอบใจ (Consolatio) มีอยู่ในความทุกข์ทรมาน เป็นการปลอบใจที่มาจากความรักเมตตาของพระเจ้า ("รอดพ้นด้วยความหวัง" - สมเด็จพระสันตะปาปา กิตติคุณ เบนเนดิกต์ที่ 16)

แนวคิด ข้อดี และข้อจำกัดของสังคมพหุวัฒนธรรม

จากการสังเคราะห์ข้อดีและข้อจำกัดของการอยู่ร่วมกันของสังคมพหุวัฒนธรรมชาติพันธุ์ สะท้อนให้ผู้วิจัยได้แนวคิดตามหัวข้อดังกล่าวที่เชื่อมโยงกับความอดทน อดกลั้น เข้าใจ ยอมรับ เรียนรู้ซึ่งกันและกันมากขึ้น เป็นช่วยการตอบโจทย์วัตถุประสงค์ข้อ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพปัญหาบริบท ความจำเป็นและแนวคิดทฤษฎีกระบวนการพัฒนาขั้นดีธรรมทางศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมตามศาสตร์สมัยใหม่ ได้แก่

ข้อดีของสังคมแบบพหุวัฒนธรรม

1. นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ผู้อพยพจากประเทศต่างๆ จะนำแหล่งความรู้ ประสบการณ์ที่หลากหลายเข้ามาเผยแพร่ นำความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมมาสู่ประเทศ
2. การเติบโตทางเศรษฐกิจ การทำธุรกิจกับผู้คนต่างวัฒนธรรม เช่น ผู้อพยพ อาจเป็นสิ่งที่นำทักษะใหม่ มาใช้ในธุรกิจ สิ่งนี้จะช่วยให้ธุรกิจเข้าสู่ตลาดทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งก่อให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ
3. เข้าใจผู้คนมากขึ้น ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น ช่วยให้ต้องปรับตัวกับผู้คนจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน
4. การซึมซับวัฒนธรรม เราจะได้เห็นประเพณีใหม่ๆ ที่มีความงดงาม มีความหมายต่อผู้คน เป็นโอกาสที่จะเฝ้าดูเพื่อนำมาปรับใช้ร่วมกับวัฒนธรรมของประเทศ
5. เรียนรู้ภาษาที่แตกต่าง สามารถเป็นเพื่อนกับผู้คนจากประเทศต่างๆ เมื่อได้สนทนากับพวกเขา คุณจะ มีโอกาสที่จะเรียนรู้ภาษาของพวกเขาด้วย
6. แรงงานข้ามชาติที่มีทักษะ ประเทศที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ เป็นเพื่อนบ้านที่ส่วนใหญ่เป็น แรงงานที่มีทักษะสูง พวกเขาเหล่านี้มีความสามารถที่จะมาเป็นแรงงานที่ดีให้แก่ประเทศ หรือเป็นผู้สอนบุคลากร ที่ดี
7. การเข้าใจยอมรับในการอยู่ร่วมกัน ถือเป็นเรื่องที่ดีเมื่อเด็กๆ จะได้เรียนรู้ถึงความแตกต่างของผู้คน ช่วยให้เห็นมุมมองที่ต่างกันออกไป มีความเข้าใจเพิ่มขึ้น ลดการเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ
8. ได้รู้จักประเพณีใหม่ๆ สังคมพหุวัฒนธรรมช่วยให้เราได้มีส่วนร่วมับประเพณีใหม่ วัฒนธรรมใหม่ ได้ เข้าถึงวิถีชีวิตของคนต่างถิ่น สามารถนำมาประยุกต์กับของไทย

ข้อจำกัดของสังคมแบบพหุวัฒนธรรม

1. ความขัดแย้งทางศาสนา ด้วยความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกัน นำมาซึ่งความขัดแย้งมากมายภายใน ชุมชน จากตัวอย่างที่เห็นมากมายในประวัติศาสตร์ทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก
2. อุปสรรคทางภาษา ผู้คนที่มาจากต่างวัฒนธรรม ย่อมมีภาษาท้องถิ่นเป็นของตัวเอง บางครั้งก็เป็น อุปสรรคสำคัญในการสื่อสารให้เข้าใจ ทำให้เกิดการผิดพลาดในการทำงานได้
3. วัฒนธรรมที่แตกต่าง เป็นเรื่องยากที่คนท้องถิ่นจะรับมือกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม ได้อย่าง สะดวกใจ อาจจะใช้เวลาสร้างความคุ้นเคย
4. ความเสี่ยงจากความขัดแย้งทางสังคม อาจเกิดขึ้นได้เนื่องจากหลักความเชื่อที่ต่างกัน วิถีชีวิต บางอย่างอาจทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างคนสองกลุ่ม หรือประเด็นชาตินิยม
5. การจัดการแรงงานที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นเรื่องยาก มันเป็นเรื่องที่ท้าทายที่จะ ควบคุมแรงงานจากต่างถิ่น โดยเฉพาะผู้ที่มีความเชื่อแตกต่างกัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นเรื่องยากที่จะให้แรงงานทำงาน ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีสันติสุข

หลักพุทธสันติวิธีที่เอื้อต่อกระบวนการพัฒนาสันติธรรมทางศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมด้วยพุทธสันติวิธี

แนวความคิดร่วมลงนามปฏิญญาสันติธรรมทางศาสนาของ UNESCO ที่ 10 ประเทศ 5 ศาสนา เข้าร่วมลงนามเห็นพ้องกันเพื่อสันติภาพ โดยชูประเด็นสันติธรรม เป็นหลักในการปฏิบัติ ซึ่งมีหลักการสอดคล้องกับ ข้อธรรมในพระพุทธศาสนา ในประเด็น การอยู่ร่วมกัน การยอมรับกัน การเคารพซึ่งกันและกัน ในสังคมพหุวัฒนธรรมรวมทั้งศึกษาความรู้ในทุกศาสนาด้วยด้านความหมายและข้อสรุปของสันติธรรมที่อยู่ในหลักพระพุทธศาสนาจาก พระศรีธรรมภาณี (วัลลพ โกวีโล) ความอดทนเป็นยอดดีของคุณธรรม เป็นทุนขั้นต่ำ ทำให้เป็นเศรษฐกิจ เป็นปุ๋ยอินทรีย์ของชีวิต ขันติเป็นเครื่องประดับของคนผู้ความยาก ได้แนวความคิดควบคุมและรู้จักใจตนเองจะอยู่ได้อย่างสันติสุข จาก ศานติเหวะ อาจารย์สอนพุทธศาสนาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในประเด็น เอาชนะศัตรูภายในของเราเอง ทุกสิ่งที่เราทำอาจผิดพลาดได้ เพื่อนอาจกลายเป็นศัตรูได้ ได้เห็นความสำคัญของสันติธรรมกับมนุษยชาติ จากการประชุมผู้นำ 5 ศาสนา ชูสันติธรรม เพื่อสร้างสันติภาพ จากการลงนามปฏิญญาที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ปี 2557.

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สนับสนุนที่เอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งนำมาบูรณาการประกอบในการพัฒนากระบวนการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรมในครั้งนี้คือ สันติธรรม เป็นคุณลักษณะหนึ่งในสี่ของฆราวาสธรรม 4 ประการ พระพุทธเจ้าไม่ได้เจาะจงสอนทาง ปฏิบัติบรรลุดุธรรมอย่างเดียว พระพุทธเจ้าก็ยังทรงอนุเคราะห์ในการตรัสสอนให้มนุษย์ดำรงชีวิต ให้มีความสุขแบบคุณวิเศษที่ยังมีกิเลสอยู่ หลักธรรมที่เป็นแนวปฏิบัติก็คือ ฆราวาสธรรม ธรรมสำหรับคฤหัสถ์ ธรรมสำหรับชาวบ้าน ที่มีไฉนนักบวช ชาวบ้านที่มีศีลมีธรรมก็สามารถพบกับความสุขได้ตามแบบ ของฆราวาส หรือผู้ปกครองเรือน รวมทั้งการใช้ชีวิตร่วมกับสังคมพหุวัฒนธรรมด้วย

ฆราวาสธรรม 4 มี คุณลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

- 1) สัจจะ คือ ความจริง, ซื่อตรง ซื่อสัตย์ จริงใจ พุดจริง ทำจริง
- 2) ทมะ คือ การฝึกฝน, การข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว, รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัย แก้ไขข้อบกพร่อง ปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญา
- 3) ขันติ คือ ความอดทน, ตั้งหน้าทำหน้าที่การทำงานด้วยความขยันหมั่นเพียร เข้มแข็ง ทนทาน ไม่หวั่นไหว มั่นในจุดหมาย ไม่ท้อถอย
- 4) จาคะ คือ ความเสียสละ, สละกิเลส สละความสุขสบายและผลประโยชน์ส่วนตนได้ ใจกว้าง พร้อมทั้งจะรับฟังความทุกข์ ความคิดเห็น และความต้องการของผู้อื่น พร้อมทั้งจะร่วมมือ ช่วยเหลือ เอื้อเพื่อเอื้อแก่ ไม่คับแคบเห็นแก่ตนหรือเอาแต่ใจตัว

สันติธรรมในพระไตรปิฎก

อขันติสูตรที่ 1 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 14/3/467) ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็นไฉน คือ ผู้ไม่อดทนย่อมไม่เป็นที่รัก ไม่เป็นที่ชอบใจของคน เป็นอันมาก ย่อม

เป็นผู้มากด้วยเวร ย่อมเป็นผู้มากด้วยโทษ ย่อมเป็นผู้ หลงกระทำกาละ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ตูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของความไม่อดทน 5 ประการนี้แล ฯ ตูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของความอดทน 5 ประการนี้ 5 ประการเป็น ไฉน คือ ผู้อดทนย่อมเป็นที่รัก เป็นที่ชอบใจของคนเป็นอันมาก ย่อมเป็นผู้ไม่มาก ด้วยเวร ย่อมเป็นผู้ไม่มากด้วยโทษ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ตูกรภิกษุ ทั้งหลายอานิสงส์ของความอดทน 5 ประการนี้แล ฯ

ขันติธรรมในโอวาทปาติโมกข์

ความอดทนอดกลั้น ขันติธรรม ปราภฏในหลักธรรม โอวาทปาติโมกข์คือ ด้วยวิธีการ 6 เป็นวิธีการ เผยแพร่พระพุทธศาสนา คือ ต้องมีคุณสมบัติดังนี้

“ต้องมีความอดทนอดกลั้น เป็นการบำเพ็ญตบะอย่างยิ่ง.

“ห้ามใช้ความรุนแรง และไม่บีบบังคับให้นับถือศาสนา”

“ไม่เบียดเบียนหรือทำร้ายใคร” ดังภาษาบาลี "อนูปวาโท อนูปฆาโต"

ควรนำมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วย เช่นเรื่อง "ขันติธรรม" การไม่ว่าร้ายใคร (อนูปวาโท) วาจา (2) อุดมการณ์ 4 คือ "พระนิพพาน" ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของชาวพุทธ ต้องมีลักษณะดังนี้

1. "ขันติ" ความอดทนอดกลั้น เมื่อประสบกับสิ่งที่ไม่พอใจทุกสภาวะ ไม่ทำบาปทั้งกาย วาจา และใจ
2. “ความเพียร” เป็นตบะอย่างยิ่ง คือ มุ่งให้ถึงพระนิพพานอันเป็นเป้าหมายหลักของผู้ออกบวช
3. “ไม่ทำให้ผู้อื่นเกิดความทุกข์” ทางกายหรือทางใจไม่ว่ากรณีใดทั้งสิ้น

(3) วิธีการ 6 เป็นกลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อเป็น แนวทางเดียวกันของพระธรรมทูต ควรมีคุณสมบัติดังนี้

1. การไม่กล่าวร้ายความศรัทธาของชุมชนใด
2. การไม่ใช้กำลังการทำร้ายต้องมีขันติธรรม

วิธีที่ใช้ได้ทั่วไปโดยเฉพะสังคมพหุวัฒนธรรม คือการให้ความเมตตา แสดงออกทั้งกาย วาจา ใจ การ แบ่งปัน คือการให้ทานในสิ่งที่เหมาะสมและบุคคลที่สมควร นั้นเอง

ผู้นำ 5 ศาสนา ขุนขันติธรรม สร้างสันติภาพ

ปฏิญญาอยุธยา 2014 ยูเนสโกได้นำเสนอปฏิญญาว่าด้วย “ขันติธรรม” ระหว่างผู้แทนของมนุษยชาติใน คราว ประชุม ปี 2536 และเนื้อหาสำคัญตอนหนึ่ง คือ “ไม่มีขันติ ย่อมไม่มีสันติ ไม่มีสันติ ย่อมไม่มีการ พัฒนา และประชาธิปไตยที่ยั่งยืน” ในขณะที่พระพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็น “ศาสนาแห่งขันติธรรม จากอุดมการณ์ของ พระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสในวันโอวาทปาติโมกข์ว่า “ความอดทนคือ ความอดกลั้นเป็นธรรมเครื่อง เผากิเลสอย่างยิ่ง” เชื่อแน่วิวถียุทธยาจะเป็นโมเดลของการอยู่ร่วม กันอย่างสันติสุขบนสภาพที่แตกต่างที่มี

“ชั้นดีธรรมทางศาสนา” เป็นฐานรองรับ การประชุมครั้งนี้ ผู้นำทั้ง 5 ศาสนาเห็นชอบในปฏิญญาที่ตกลงร่วมกัน ดังนี้ คือ

1. ส่งเสริมชั้นดีทางศาสนาตามประกาศของยูเนสโก ปี 1995
2. จะดำเนินการเสวนาต่อไปและเสริมสร้างเครือข่ายของผู้นำศาสนา ส่งเสริมกันและกัน
3. เพื่อให้ประชาคมอาเซียนมีความรู้ในศาสนาของตนเองและศาสนา อื่นๆ
4. เพื่อดำเนินแบบต่อเนื่องไม่เหน็ดเหนื่อยเพื่อสันติภาพ เข้าใจถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
5. จะกระทำให้เกิดความคุ้นเคยระหว่างกันเพื่อความเป็นเอกภาพของผู้นำศาสนา
6. เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี ไม่ให้ศาสนาตกเป็นเครื่องมือของนักการเมืองและ

สื่อมวลชน

มิ่งชินญอร์แอนดรูว์วิชญ์ ฌัญญอนันต์ ผู้แทนศาสนาคริสต์ (สัมภาษณ์ มิ่งชินญอร์แอนดรูว์วิชญ์ ฌัญญอนันต์, 25 กันยายน 2556) กล่าวว่าความจริงแล้วคน อยู่ชยอยู่ร่วมกันบนสภาพที่หลากหลายทางความเชื่อ นานตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและมีความ เป็นสากลหรืออินเตอร์มานานแล้ว นำที่พื้นที่ต่างๆ ควรจะเป็นเอาเป็น แบบอย่างขยายพื้นที่ไปให้ มาก ทั้งนี้คงเป็นเพราะวิสัยทัศน์ของผู้นำขณะนั้นคือกษัตริย์สมัยนั้นมีความใจกว้างให้ อิสระทาง ความคิดแล้วคนระดับล่างปฏิบัติตาม ด้านนายถุงเงิน บุญยัง (สัมภาษณ์ นายถุงเงิน บุญยัง, 25 กันยายน 2556) กรรมการอิสลามมัสยิดตะเกียโยคินราชมุสลิมจินดาสยาม กล่าวว่า ความเป็นอยู่ชยคือความ เป็นพี่น้องกันเกิดในประเทศเดียวกัน สามัคคีกัน ไปมาหาสู่กัน เมื่อมีงาน บุญต่างๆ ก็ไปร่วมงานอย่างเช่นงาน แต่งงานและจะไม่มีการบังคับให้มีการนับถือ เช่นเดียวกันนายบุญเลิศ ตานีเทพ กรรมการอิสลามมัสยิดตะเกียโยคินราชมุสลิมจินดา

สยาม กล่าวว่า คนย้านนี้ต่างช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาไปมาหาสู่กันตลอด โดยไม่ได้คำนึงว่าจะ นับถือ ศาสนาอะไร ทุกคนที่มาที่มีสยิดแห่งนี้พร้อมให้การต้อนรับ ที่ไม่แม้แต่จะขอบคุณหรือชื่นชมเราด้วย ความอดทน ประเภทที่สอง คือ การยอมรับและทนทานต่อความทุกข์ของเราเอง ถ้าเรามีปัญหาที่สามารถแก้ไขได้ ก็ไม่มี เหตุผลอะไรที่จะต้องโกรธ อารมณ์เสีย หรือกังวล ก็แค่ทำในสิ่งที่จำเป็นเพื่อการแก้ไขนั้นเสีย ถ้าหนาว ทำไม่ ต้องบ่นและโกรธว่ามันหนาว ในเมื่อเราก็กะใส่เสื้อผ้าเพิ่มพิเศษหลายชั้นได้ ความอดทนประเภทที่สามคือ การ อดทนต่อความยากลำบากในการศึกษาและปฏิบัติธรรม จะต้องใช้ความพยายามอย่างมหาศาลในการบรรลุการ ตรีสรู และเราจำเป็นต้องอยู่บนพื้นฐานความจริงในเรื่องนี้เพื่อไม่ให้ท้อแท้เราจำเป็นต้องอดทนกับตัวเอง บางครั้งการปฏิบัติของเราเป็นไปด้วยดีและบางครั้งก็ไม่ได้ ดังนั้น เราจะต้องอดทนและไม่ยอมแพ้ เราจะไม่ กำจัดความโกรธออกไปได้ทั้งหมดจนกว่าเราจะได้รับการปลดปล่อยให้เป็นอิสระเป็นอรหันต์เสียก่อน ดังนั้น ความอดทนจึงเป็นกุญแจสำคัญ

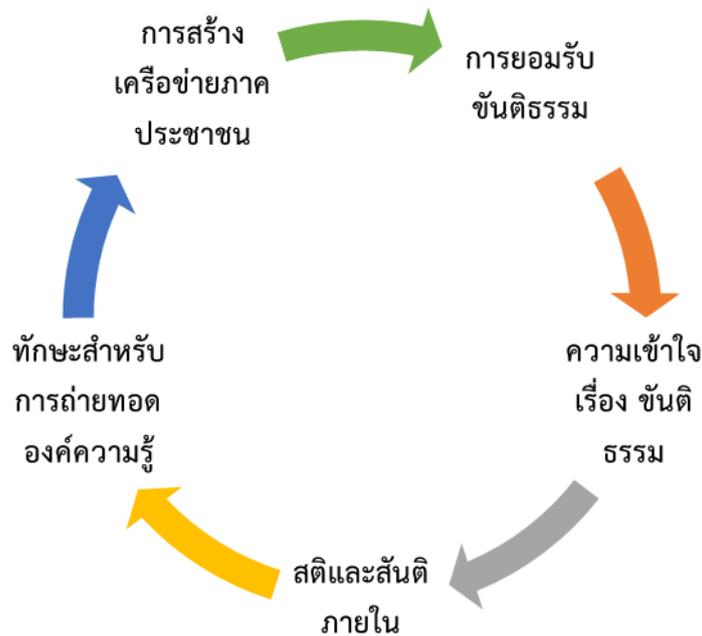

ภาพที่ 2 การประชุม ๕ ศาสนา เรื่อง ขันติธรรมทางศาสนา

ที่มา: MGR Online <https://www.google.com/search?tb>

องค์ความรู้

ทั้งสามศาสนาเน้นความสำคัญของการเป็นคนดีและมีคุณสมบัติตามหลักศีลธรรมของตน ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม มีเมตตาธรรม ช่วยเหลือและไม่ละเมิดสิทธิผู้อื่น สร้างความสามัคคี มีความอดทน และยึดมั่นในหลักคำสอนของศาสนา หลักการเหล่านี้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในวัฒนธรรมของตน และการเข้าใจความหมายเชิงบริบทภายในพระคัมภีร์เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเข้าใจหลักการที่ถูกต้อง มีความสอดคล้องกันมีความสัมพันธ์กัน โดยพุทธสันติวิธีจะต้องพัฒนา 6 ด้านประกอบด้วย พหุวัฒนธรรมโดยพุทธสันติวิธี สำหรับผู้จะทำหน้าที่ในชุมชนเกิดสันติสุข ประกอบด้วย 1) มีการยอมรับขันติธรรมทางศาสนาด้วยวิธีการของแต่ละศรัทธาที่แตกต่างกัน 2) มีความเข้าใจเรื่อง ขันติธรรมของสามศาสนา สำหรับ ผู้จะทำหน้าที่เป็นวิทยากรขันติธรรม เพื่อสร้างศรัทธาให้ชุมชน 3) มีสติและสันติภายใน ในเมื่อออกไปปฏิสัมพันธ์กับประชากรในชุมชน ยอมรับความแตกต่าง ก้าวข้ามความ แตกต่างสำหรับผู้จะทำหน้าที่เป็นวิทยากรขันติธรรมให้ชุมชน 4) มีทักษะสำหรับการถ่ายทอดองค์ความรู้จากการเข้ารับการอบรม สำหรับผู้จะทำหน้าที่ เป็นวิทยากรขันติธรรมให้ชุมชน 5) มีทัศนคติในเชิงบวกในการแก้ไขความขัดแย้ง สำหรับ ผู้จะทำหน้าที่เป็นคนกลางในการแก้ไขความขัดแย้ง 6) มีการสร้างเครือข่ายสำหรับประชากรชุมชน ผู้จะทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและจัดอบรมให้ชุมชนอื่นๆ ต่อไป

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้กระบวนการพัฒนาขันติธรรมทางศาสนาตามแนวทางศาสตร์สมัยใหม่

สรุป

พระพุทธศาสนาใช้สังคหวัตถุ 4 ว่าเป็นหลักสากลธรรมที่ทุกชาติศาสนาในโลกสามารถใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน เป็นหลักการครองใจคน วิธีทำให้คนรัก เป็นการนำทางสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนให้เป็นที่ไว้วางใจและรักใคร่กัน พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญความเป็นมนุษย์ที่ดี ควรมีคุณสมบัติตามหลักธรรมดังกล่าวข้างต้น การอยู่ร่วมกันของคนในสังคมพหุวัฒนธรรม ตามวิธีการของพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อการมีความเมตตา ความปรารถนาดีต่อกัน การเกื้อกูลกัน การไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน การมีความสามัคคี มีความเป็นเอกภาพ และการมีความอดทนอดกลั้นต่อกัน ในสังคมที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน

ศาสนาอิสลามมีหลักขันติธรรมตามหลักศาสนาอิสลามคือซอบร์ (การอดทน) การสร้างศรัทธาในองค์พระผู้เป็นเจ้าในการทำความดีตามคำสั่งสอนของคัมภีร์และหลักการปฏิบัติ ปลูกฝังความอดทนให้เป็นธรรมชาติ ตั้งแต่วัยเยาว์ในจิตสามารถอยู่กับสิ่งแวดล้อมได้อย่างสันติสุข แนวคิดการอยู่ร่วมกันในศาสนาอิสลามจะยึดหลักศรัทธา 6 ประการ (อรัการนุลลอฮ์ มาน) ความศรัทธาอย่างมั่นคงของศาสนิกชนในศาสนาอิสลามของศาสนิกทั่วโลก ได้แก่ 1) ความศรัทธาในองค์ศาสดาอัลลอฮ์ 2) ความศรัทธาในเทพบิรวารหรือมลาอิกะฮ์ 3) ความศรัทธาในบรรดารอซูลหรือศาสนทูต 4) ความศรัทธาในคัมภีร์คำสอน 5) ความศรัทธาในวันโลกหน้าว่ามีจริง 6) ความศรัทธาในการลิขิตชะตาชีวิตของอัลลอฮ์ “หลักปฏิบัติตามศรัทธา 5 ประการ” การปฏิบัติตามหลักของอิสลาม (อรัการนุลลอฮ์อิสลาม) 5 ประการ ที่มุสลิมทุกคนต้องยึดปฏิบัติ ได้แก่ 1) การปฏิญาณตน 2) การจ่ายซะกาต 3) การละหมาด 4) การถือศีลอดหรือการถือบวช 5) การบำเพ็ญอัญญ์ ซึ่งจะเห็นว่า กฎระเบียบของศาสนาอิสลามมีความเคร่งครัดที่เป็นการฝึกความอดทนอดกลั้นไปโดยปริยาย

ศาสนาคริสต์ มีแนวคิดของศาสนาคริสต์ทุกนิกายจะเน้นด้าน หลักแห่งความรัก ซึ่งเป็นหลักคำสอนเกี่ยวกับเรื่องราวความรักในศาสนาคริสต์ หมายถึงต้องการปรารถนาเพื่อให้ผู้อื่นมีความสุข ให้มีความเมตตา กรุณาต่อกัน มีการให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดีกว่า มีทั้งความรักระหว่างมนุษย์กับพระเจ้า และมนุษย์กับมนุษย์ หลักคำสอนเรื่องความรัก พระเยซูคริสต์ทรงสอนให้รักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตัวเอง ให้รัก แม้กระทั่งศัตรู คริสต์ศาสนิกชนเชื่อว่า “ความรัก สามารถทำให้อดทนได้ทุกอย่าง ทั้งทางกายและทางใจ และการให้อภัยก็จะตามมา

หลักการอยู่ร่วมกันของทั้งสามศาสนามีความแตกต่างกันกล่าวคือ พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญต่อ หลักแห่งความเมตตา กรุณา ความรัก การช่วยเหลือเกื้อกูล บุคคลอื่นในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน ความไม่ ละเมิดสิทธิของกันและกัน ความสามัคคี และความอดทนอดกลั้นต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือกลุ่ม ในขณะที่หลักการของศาสนาอิสลามจะเน้น ความศรัทธา ความจงรักภักดีในพระเจ้าและศาสนทูตคือพระนบีมู ฮัมหมัดเป็นอย่างยิ่ง ส่วนศาสนาคริสต์ให้ยึดหลักความรักเป็นการทบทวนทุกชีวิตร่วมกับผู้อื่นและเพื่อผู้อื่น เพื่อเห็นแก่ ความจริงและความยุติธรรม การทบทวนทุกชีวิตด้วยความรัก และเพื่อที่จะกลายเป็นบุคคลผู้รักอย่างแท้จริง ล้วนเป็น องค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ ความเชื่อของคริสตชนแสดงให้เห็นว่า ความจริง ความ ยุติธรรมและความรักคือ ความเป็นจริง พระเจ้าผู้ทรงเป็นองค์แห่งความจริงและองค์แห่งความรักทรงปรารถนาที่จะ ทบทวนทุกชีวิตเพื่อเราและทบทวนทุกชีวิตร่วมกับเรา การปลอบใจมีอยู่ในความทุกข์ทรมาน เป็นการปลอบใจที่มาจากความ รักเมตตาของพระเจ้า

เอกสารอ้างอิง

อาศิต พิทักษ์คุณพล, จุฬาราชมนตรี. (2557). *การประชุมผู้นำศาสนาอาเซียนเพื่อสันติภาพในประชาคมอาเซียน*. ครั้งที่ 1, 34.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 10, 11, 12, 14, 22*. สถาบันวิจัยพุทธ ศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สัมภาษณ์ มงชินญอร์แอนดรูว์วิชญ์ ธัญญอนันต์, 22/09/2565.

สัมภาษณ์ นายลุงเงิน บุญยัง, 25/09/2565.

สัมภาษณ์ นายบุญเลิศ ตานีเทพ, 25/09/2565.

Religionfacts. (2022). Retrieval. 10/08/2565 จาก. [www. Religionfacts.com/Islam/beliefs](http://www.Religionfacts.com/Islam/beliefs).

Rosenberg, D. R., Keshavan, M. S., Dick, E. L., Bagwell, W. W., Mac Master, F. P., & Birmaher, B. (1997). Corpus Callosal Morphology in Treatment-naive Pediatric Obsessive Compulsive Disorder. *Progress in Neuro-Psychopharmacology and Biological Psychiatry*, 21(8), 1269-1283.